

Recensie *In de spiegel zit de duivel*

Gary Vos

Het illustere gezelschap van classici die zich op het slagveld van de Nederlandse literatuur begeven (hebben) is sinds kort weer een beetje gegroeid. Na, *inter alios*, An Rutgers van der Loeff, Jan Hendrik Leopold, Ida Gerhardt (begon haar studie Klassieke Talen in Leiden) en – natuurlijk – Ilja Leonard Pfeijffer, komt Roland Louwerse, eveneens een kind van onze *alma mater*, de gelederen versterken.

Voor ondergetekende is het verschijnen van *In de spiegel zit de duivel* (2008) een feestelijke gebeurtenis. Gedurende zes jaar heb ik de auteur namelijk vanaf de eerste rang kunnen aanschouwen, op het hoogtepunt liefst negen uur in de week voor Grieks, Latijn en KCV. Het is alweer het tweede boek van mijn voormalige docent klassieke talen, die met de dichtbundel *Ach, de mens. Van amor fati tot zinsbegoochelingen* (2007) zijn literaire carrière begonnen is. Een derde boek, een roman waarin de Orpheus-mythe centraal staat, zit al in de pijplijn.

Nu ik in ieder geval de schijn van onafhankelijkheid en onpartijdigheid verloren ben, is het tijd voor de recensie zelf. Hieronder volgt een korte bespreking van de inhoud, gevolgd door enige kritieken (dat schijnt te moeten).

Het 240 pagina's tellende boek is niet alledaags opgezet: de zeven hoofdstukken bestaan uit kortere en langere stukken proza – artikelen – waarin de auteur blijk geeft van een scherp observatievermogen en een kritische blik, gekoppeld aan een sarcastisch, sardonisch gevoel voor humor. Als zijn voorlopers in het genre noemt hij Jouhandeau, Léautaud en Pascal met zijn *Pensées*.¹ Zijn andere inspiratiebronnen zijn de aforismen van Greshoff, de *Blocnotes* van Du Perron en de *Ideeën* van Multatuli (blz. 236). Met name het laatste werk lijkt sterk op de *Spiegel*, niet alleen qua vorm (de indeling in kortere en langere artikelen komt hier vandaan), maar er zijn ook thematische raakvlakken zoals de sceptische houding tegenover het christendom.

Het is echter niet voor niets dat het boek wordt ingeleid met enkele verzen van Martialis:

... Kijk: iemand wordt rood, bleek,

¹ Bij het citeren hanteer ik, tenzij anders aangegeven, niet de bladzijdennummering, maar de nummering van de artikelen in het boek: het eerste getal geeft het hoofdstuk aan, de laatste twee het artikel. Met 456 wordt dus artikel 56 in het vierde hoofdstuk aangeduid.

is verbluft, staat met open mond, háát me.

Dit wil ik, nu bevallen mijn gedichten mij.²

De schrijver is duidelijk niet van zins om vrienden te maken, zoals ook de achterflap de lezer waarschuwt. Wat Martialis in elegisch distichon doet, doet Louwerse in proza: doorgaans kort en kernachtig, met een afwisseling van venijnige en beschouwende stukken, schrijft hij zijn observaties en kritische kanttekeningen. Af en toe wordt dit patroon onderbroken door een treffend citaat uit het werk van andere auteurs.

In de zeven hoofdstukken die op Martialis' verzen volgen pakt hij de verschillende zonden van achtereenvolgens de filosofie, het geloof, het onderwijs, de literatuur, de politiek, de kunst en de maatschappij aan. Een breed scala aan onderwerpen dus, van Nietzsche (ook al een duizendpoot van een classicus) naar onderwijshervormers die geen benul hebben van waar zij mee bezig zijn tot aan de integratieproblematiek. Voor ons classici is het een fijne bonus dat grootheden zoals Plato, Aristoteles en Seneca (de voorkeur van de auteur ligt duidelijk bij de filosofie) aan bod komen, in het prettige gezelschap van lieden als Plinius Maior. Deze veelheid maakt het onmogelijk het boek uitputtend te bespreken. In plaats daarvan zal ik enkele voorbeelden bespreken en wat algemene tendensen aangeven.

Meteen maar een heikel punt: het geloof. In twee korte zinnen wordt de vloer aangeveegd met alle huichelende gelovigen, de fatsoensrakers die menen het alleenrecht op de moraal te bezitten, maar zelf regelmatig de fout ingaan:

247. Een slecht voorbeeld.

Aan de hond herkent men de baas. Dit is pijnlijk voor alle goden.

Epigrammatische beknoptheid en pointe. Dergelijk scherpzinnige opmerkingen, met een hoog 'quotability-gehalte', komt men overal in het boek tegen. In navolging van Multatuli wordt de christelijke dictie vaak aangewend om te ironiseren, zoals in artikel 429 (over scheldende schrijvers, *in casu* Lodewijk van Deysel: "Heer, wat kon die schelden") 654 ("Heer, sta ons bij") en 539.

² Het betreft een vertaling van het tweede distichon van Mart. 6.60, waarvan de Latijnse tekst als volgt gaat: *Laudat, amat, cantat nostros mea Roma libellos, / meque sinus omnes, me manus omnis habet. / Ecce rubet quidam, pallet, stupet, oscitat, odit. / Hoc uolo: nunc nobis carmina nostra placent.*

In het voornoemde artikel, een middellang stuk, wordt het fenomeen ‘Verdonkje’ uitgelegd. Wie herinnert zich niet hoe IJzeren Rita (altijd recht doorzee) het kabinet Balkenende II, bestaande uit CDA, D66, en haar eigen VVD, de das omdeed in de paspoortkwestie rondom Ayaan Hirsi Ali, hoe zij het staatschip als was het de Bismarck tot zinken bracht?

539. Een Verdonkje

[...] Een minister die zelfs kamerleden van fundamentalistisch-christelijke signatuur met rollende godverdomme’s en Jezus Christussen door de gangen kan laten hollen, verdient respect. Natuurlijk vloekten de CU-ers³ niet hardop, God bewaar me, maar ik zag het ze doen, binnensmonds. Het was een heerlijk avondje, deze week na Sinterklaas.

Vaak wordt er geageerd tegen de regelzucht en de bureaucratie die onze lamledige overheid met zich meebrengt. In een absurdistisch scenario waar Kafka jaloers op zou zijn geweest, parodieert de auteur de voorkeur voor statistieken en wollig taalgebruik die de pennenlikkers erop na houden:

784. Absent

De man achter het loket was onverbiddelijk tegen hem: volgens de berekeningen van de overheid, als ook volgens de statistieken, bestond hij niet. Hij was non-existent. ‘Maar ik ben er toch!’, schreeuwde hij woedend. ‘Nee mijnheer, u bestaat niet. Kijkt u maar op mijn papier. Cijfers achter de komma worden afgerond.’

Hij liep weg en hing zich op. Inderdaad, hij was niet meer.

Enige kritiek is dat het boek niet geheel verschoond is gebleven van slordigheden. Zo zijn er de schier onvermijdelijke typfouten en een enkele keer is er sprake van inconsistentie in de interpunctie en de spelling. Zo komen wij in een en hetzelfde artikel (748) de spelling ‘derdewereldland’ als ‘derde-wereldland’ tegen. De weergave van klassieke namen blijft een probleem (zie in 754 ‘Sophokles’ en ‘Fayllos’, resp. ph en f voor de phi) en ook de spelling van Engelse woorden is niet *up to scratch* (bijv.

³ Mogelijk vergis ik mij, maar wat hebben de leden van de ChristenUnie met deze kabinetscrisis van doen? Ook in Balkenende III speelde Verdonk een dubieuze rol (de Schipholbrand), maar hier betrof het een minderheidskabinet bestaande uit het CDA en de VVD.

beautiful in 710). Jammer is dat de auteur in artikel 2138, overigens een van de leukste artikelen in het boek, bij vergissing de beroemde *Somnium Scipionis* ‘transposeert’ van Cicero’s *De republica* naar de *Ab urbe condita* van Livius. Het ongelukje is verklaarbaar doordat Scipio Africanus Maior een van de grote helden van Livius’ werk is, de belichaming van Romeinse *virtus*. Dezelfde held geeft zijn dromende, postuum geadopteerde kleinzoon Scipio Africanus Minor⁴ in de *Somnium* inzicht in het functioneren van de wereld in de breedste zin, van de bewegingen van de planeten tot aan de onsterfelijkheid van de ziel. De verwisseling is begrijpelijk, maar onnodig.

Ik beoogde met deze recensie een korte, maar veelomvattende (noodzakelijkerwijs subjectieve) indruk te geven van de gevarieerde inhoud van de *Spiegel*. De kleine onregelmatigheden en de enkele feitelijke onjuistheid die ik hierboven gesignaleerd heb, doen aan de kwaliteit van de inhoud weinig af: een rijk scala aan sarcastische, cynische, spitsvondige, absurdistische en komische stukken, een afwisseling van serieuze teksten en bijdragen die minder zwaar op de hand zijn, en een variatie van kortere en langere bespiegelingen maken de lezing van het boek erg aangenaam.

Maar waarom zit de duivel nu in de spiegel? Een spiegel draait om, geeft een inversie van de werkelijkheid, maar biedt ook de mogelijkheid tot reflectie. Dit is precies wat de auteur beoogt: in het boek treedt hij op als criticaster, als een onverbeterlijke pessimist, maar tegelijkertijd vinden wij hier de neerslag van zijn persoonlijke gedachten. Het schrijven van het boek bood hem de gelegenheid “enkele zaken eens goed op een rij te zetten” (blz. 236), maar ook eens een ander geluid te laten horen, een geluid dat contrasteert met de genuanceerdheid waarmee de docent en opvoeder zich hoort op te stellen. Daarnaast houdt hij de lezer een spiegel voor, confronteert ons met onze eigen gedachten bij een bepaald onderwerp.

Voor (oud-)leerlingen van de grote meester is het boek erg leuk, vanwege de schat aan bekende uitdrukkingen en voorbeelden uit de lespraktijk, maar ook voor classici en lezers in het algemeen is er voldoende te genieten. De Fronslezers die al voor de klas staan doen er goed aan dit boekje in de les te gebruiken: bij mij heeft het al hele

⁴ Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantinus (185 - 129 v.Chr.) was de tweede zoon van Lucius Aemilius Paulus Macedonicus, de veroveraar van Macedonië (zoals zijn *cognomen* aangeeft), en werd in ieder geval voor 160 geadopteerd door Africanus’ oudste zoon, waarna hij bekend stond als Africanus Minor. Cf. ook mijn vorige Fronsbijdrage over Aemilius Paulus als *exemplum* in de James Bondfilm *Casino Royal*: ‘Mihi nomen est Livius, Titus Livius’ (28.4, oct. 2008, 5-8).

aardige discussies opgeleverd. Wie eens flink aan het denken gezet wil worden, doet er goed aan *In de spiegel zit de duivel* te lezen. De *respublica litterarum* heeft er weer een fijne voorvechter bij. *Macte virtute!*

In de spiegel zit de duivel is te koop bij de betere boekhandel of direct bij de uitgeverij (zie: www.gooibergpers.nl) en kost €19,50. Daarnaast komt binnenkort de website van de auteur online (www.roland.louwerse.nl), met onder andere een wekelijkse column. Uiteraard kunnen zijn boeken ook hier besteld worden.